

ideoque et nos illam ponimus, licet ab aliis omittatur. Et ponitur ad excludendum participium, quod quidem potest poni tam ex parte prædicati, quam subjecti, licet significet eum tempore, et tamen excluditur a ratione verbi, quia verbum semper ex parte prædicati se tenet, quia vel significat ipsum prædicatum, vel requiritur ad conjungendum prædica-

tum subjecto, et ideo est nota, id est signum eorum quæ dicuntur, id est quæ prædicantur, quia componit, et unit illa subjecto, ut dictum est; si quando vero ponitur ex parte subjecti, ut verbum infinitivi modi, est quia tunc verbum accipitur in vi nominis, non per modum verbi. Ita D. Thom., 1 Periherm., lect. v.

LIBER SECUNDUS.

DE HIS QUÆ PERTINENT AD SECUNDAM OPERATIONEM INTELLECTUS.

CAPUT PRIMUM.

De oratione in communi et ejus divisione.

Definitur oratio ab Aristotele: « Oratio est vox significativa ad placitum, cujus partes separate aliquid significant ut dictio, non ut affirmatio et negatio. » Ita Aristot., 1 Periherm.; et D. Thom., ibid., lect. vi. Definitur hic oratio in communi tam respectu orationis perfectæ quam imperfectæ, simplicis, aut hypotheticæ. Et primæ tres particule explicatæ sunt in definitione termini. Illa autem particula, *cujus partes significant separate*, non potest melius explicari quam dicendo quod oratio subordinatur conceptui composito, ut ex D. Thoma elicitur, 1 Periherm., lect. vi, ita quod etiam intra ipsam orationem habeantur partes componentis ipsam, quæ distinctæ et separatis conceptibus correspondant, ut componentibus unum solum. Et ratione primi, dictiones compositæ figuræ, ut respublica, signifer, etc., non sunt oratio, quia non respondent duplici conceptui,

sed uni, licet voces separate ab ipso nomine diversa significant. Ratione vero secundi distinguitur oratio a termino complexo, quia terminus complexus habet etiam partes significantes et plures conceptus, sed per modum partis ulterius componentis, non per modum totius compositi.

Ultima particula ponitur ab Aristotele et D. Thoma, ad designandum quod partes orationis ad minus debent esse significantes *ut dictio*, id est ut terminus, et non requiritur quod sint affirmatio, et negatio; nam etiam si oratio sit hypothetica, et habeat partes quæ constant ex affirmatione et negatione, tamen quia etiam ipsa simplex affirmatio et negatio oratio est, et debet resolvi in partes significantes, quæ significant solum ut simplex terminus, et non ut affirmatio, ideo ad definiendam orationem in communi, ponitur id quod omni orationi commune est, scilicet habere partes, quæ sint simplices termini, seu dictiones, id est quæ ad minus hoc habeant.

Dividitur autem oratio, prima sui divisione, in *perfectam*, et *imperfectam*.

tam. Perfecta oratio dicitur secundum D. Thomam, 1 Periherm., lect. vii, illa « quæ perfectum sensum generat in animo auditoris. » Imperfecta, « quæ sensum imperfectum generat. » Dicitur autem perfectus, vel imperfectus sensus, non quia una importet assensum altera non, una verum aut falsum altera non, sed ex eo præcise quod una, scilicet perfecta, non reddit suspensum intellectum et quasi expectantem totum sensum orationis, sed perfecte complet, et exprimit integram sententiam, sicut cum dico: Deus est summum bonum. Imperfecta vero, quæ non integrum sensum explicat, sed quasi suspendit intellectum, ut cum dico: Petrus disputans, si dormiat, cum transiret, et similia. Quæ orationes valde affines sunt terminis complexis, et solum differunt ex modo componendi et conjungendi terminos; quia in oratione conjunguntur per modum totius, sed imperfecti et cum suspensione, in termino complexo, per modum partis compositæ. Species orationis perfectæ numerantur quinque a D. Thoma, 1 Periherm., lect. vii. Illa ponimus infra, in principio questionis v.

CAPUT II.

De modo sciendi.

Antequam de oratione perfecta principali, quæ est *propositio*, agamus, oportet tractare de *modo sciendi*. Licet enim plura quæ pertinent ad modum sciendi in tertia operatione intellectus inveniantur, scilicet *argumentatio*; quia tamen etiam alia in secunda operationeveniuntur, et quædam etiam ad orationem imperfectam pertinent, ideo modus sciendi in genere non determinatur ad orationem perfectam vel imperfectam, atque adeo oppor-

tune, antequam agamus de perfecta oratione determinate, agimus de modo sciendi in communi, qui tam in oratione perfecta quam imperfecta inveniri potest.

Igitur modus sciendi in communi definitur, quod est *oratio alicujus ignoti manifestativa*. Ubi nota aliud esse manifestare, aliud significare. Licet enim signum videatur rem significatam manifestare potentiam, tamen aliud est hoc manifestare, de quo agimus in præsentibus, aliud significare absolute. Manifestum enim sumitur dupliciter, uno modo ut opponitur obscuro, alio modo ut opponitur incognito, et non applicato potentiam cognoscenti. Primo modo manifestatio fit per aliquid notius, et magis clarum, quo tollitur obscuritas illa; et sic manifestare ignotum in intellectu nostro pertinet ad modum sciendi; dummodo id fiat per orationem; nam manifestatio quæ fit per rationem formalem simpliciter modo manifestantem, sicut auctoritas dicentis manifestat credibilia, lux visibilia, non est modus sciendi, quia non est oratio, seu applicatio complexa, id est ad scientiam ordinata, quæ modum illativi habet. Secundo modo manifestatio fit per aliquid medium, seu instrumentum applicans nobis objectum non applicatum; et hoc modo manifestare pertinet ad signum, seu ad representativum communiter loquendo.

Quando ergo aliquid ignotum, seu obscurum indiget explanatione per aliquam orationem, quæ explicet, et tollat illam obscuritatem, talis oratio dicitur modus sciendi, quia omnis manifestatio scientia dicitur, aut ad scientiam ordinatur. Duo autem sunt quæ intellectui possunt manifestari per orationem, scilicet vel aliquid incomplexum, vel aliqua veritas complexa. Id quod est incomplexum, ut homo, cælum,

terra, etc., explicatur definitione quantum ad obscuritatem suam quidditatis, aut divisione quantum ad confusionem partium aut multitudinis, quæ in re aliqua continetur. Veritas autem complexa, si sit obscura aut dubia, manifestatur per probationem; probatio autem fit per discursum et consequentiam, et sic est argumentatio. Unde modus scienti adæquate dividitur in *definitionem*, *divisionem*, et *argumentationem*, ex parte rerum manifestabilium. Qua ratione aliquando dicitur definitio et divisio pertinere ad primam operationem seu apprehensionem simplicem, ratione sui objecti quod manifestat, quod est aliquid incomplexum.

CAPUT III.

De definitione.

Definitio est *oratio naturam rei aut termini significationem exponens*. Sicut cum dico: Homo est animal rationale, naturam hominis explico, quæ in illo termino *homo* non explicabatur; et cum dico: Album est habens albedinem, non explico naturam albi, sed significationem nominis, quia idem est ac si dicam: Album est vox significans id quod habet albedinem. Definitioni correspondet definitum tanquam objectum ejus, quod cum ipsa convertitur. Unde oportet explicare tria: Primum, quæ conditiones requirantur, ut aliqua definitio sit bona; secundum, quæ conditiones requirantur ut aliquid sit definitum; tertium, quotplex sit definitio, et quot modis fiat.

Circa primum, tres conditiones requirantur ad bonam definitionem. Prima est quod definitio debet tradi per genus et differentiam. Et quia hæc conditio non solum complectitur definitionem essentialem, in qua

proprie invenitur genus et differentia, sed etiam accidentalem, et descriptivam, in qua non est proprie genus et differentia, sed aliquid loquendi illius; ideo intelligimus nomine generis aliquid commune, nomine differentie aliquid distinctivum particulare. Et ita sensus est quod omnis bona definitio, ut explicet naturam aliquam, debet explicare illam per id quod est ei commune cum aliis, et per id quod est sibi proprium et a cæteris distinguit; sic enim totam rei naturam complectitur. Secunda conditio est quod definitio clarius significare debet quam definitum, quia illud manifestat. Et inde inferitur quod non debet definitum intrare definitionem, quia sic non redditur clarior, sed magis perplexa; sicut in illa definitione hominis, quod est animal rationale, non bene adderetur animal rationale, quod est homo. Tertia conditio est, ut definitio non sit redundans, nec diminuta. Si enim aliquid habet plusquam definitum, vel minus, hoc ipso naturam ejus non explicat; attribuit enim illi aliquid quod non habet, vel ab eo tollit quod habet. Et ita definitio non potest alii convenire quam definito; sicque est optimus locus arguendi a definitione ad definitum, et e contra.

Circa secundum, tres etiam conditiones requiruntur ut aliquid sit definitum, seu ut possit defini. Prima, quod sit unum per se, id est una essentia; si enim plures essentias explicat, non est unum definitum, sed plura. Et ideo priusquam aliquid definiatur, tollenda est æquivocatio, et confusio pluralitatis, et tunc unumquodque definiendum est. Si autem plura se habent per modum unius, et concurrant ad unam essentiam constituendam, vel unum se habeat ut res, alterum ut modus illius, non repugnat unica definitione comprehendi. Secunda

conditio est, ut definitum sit universale; nam cum sola quidditas et natura definiatur, singularia quæ supra naturam addunt condiciones individuales, quæ de conceptu et essentia naturæ non sunt, defini non possunt, sicut nec sub scientia cadere; licet singularitas in communi defini possit, quia tunc accipitur ut quidditas et natura quædam. Tertia conditio est, ut omne definitum, si rigorosa et propria definitione definiatur, sit species aliqua contenta sub aliquo genere; eo quod omnis definitio propria constat genere et differentia, et sic debet tradi de aliquo quod contineatur sub genere, nisi forte definiatur per extrinsecas causas aut habitudines, quod non ita rigorosam definitionem importat.

Est autem duplex definitum, scilicet *remotum*, et *propinquum*; quod diversimode explicatur a diversis, prout diverso modo considerant rationem propinqui et remoti. Quidam enim dicunt definitum propinquum esse ipsum nomen seu terminum significatam rem definitam, remotum vero esse ipsam rem significatam; ut si definitio hominem esse animal rationale, terminus *homo* est propinquum definitum, res vero significata remotum, eo quod res mediis terminis nobis appropinquat; unde in definitione quid nominis solum est unicum definitum. Alii dicunt quod definitum propinquum est ipsa natura et quidditas, quæ immediate cadit sub definitione; remotum vero sunt illa in quibus invenitur talis natura, scilicet individua; quando enim definitio hominem, immediate definitur natura humana, remote Petrus, et individua ejus. Utrouque modo potest dici.

Circa tertium, definitio est multiplex. Primo dividitur in definitionem *quid nominis*, et *quid rei*. Illa

est definitio quid nominis, quæ explicat significationem nominis, unde maxime accedit ad rationem etymologiam; definitio quid rei, quæ explicat naturam rei significatam. Sicut si definitio album, quod est idem atque habens albedinem, est definitio quid nominis; si autem dico quod est disgregativum visus, est definitio quid rei, explicat enim quid sit res ipsa, prima vero, quid significat nomen. Et in ista distinctione definitionis quid nominis et quid rei, semper procedimus in sensu formali et per se; nam non negamus quod ex definitione quid rei etiam deveniamus in notitiam propriæ significationis, et sæpe non potest explicari significatio nominis nisi rem ipsam declarando; sed ex eo quod directe et per se explicat unaquæque definitio iudicandum est quæ sit definitio nominis, vel rei.

Secundo definitio quid rei dividitur in *essentialem*, *descriptivam* et *causalem*. Definitio essentialis, seu *quidditativa*, est oratio rem aliquam per suas partes seu prædicata essentialia explicans, ut: Homo est animal rationale. Cum autem considerentur in unaquaque re partes physicae, ut materia et forma, et partes metaphysicae, ut genus et differentia, duplex quoque est definitio quidditativa, scilicet *physica*, quæ traditur per materiam et formam, et *metaphysica*, quæ traditur per genus et differentiam. Quamquam etiam in physica, materia ponatur loco generis, forma loco differentie, ut sic verificetur quod omnis definitio constat genere et differentia, seu aliquo, loco generis et differentie. Definitio descriptiva est, quæ traditur per ejus accidentia, sive propria, sive communia, ut si dicas: Homo est animal risibile, aut animal bipes. Definitio causalis est quæ traditur per causas extrinsecas: quæ causæ extrinsecæ sunt duæ, scilicet

efficiens et finalis, ut dicitur in II Physic., quia non constituunt naturam, sed extra illam sunt (nam materia et forma sunt causæ intrinsicæ); ut si definias animam humanam quod est forma creata a Deo ad beatitudinem, Iy a Deo est causa efficiens, Iy ad beatitudinem est finis.

CAPUT IV.

De divisione.

Divisio est oratio rem aliquam per sua membra, aut terminum per varias significationes distribuens; sicut si dicam: Animal aliud est rationale, aliud, irrationale; canis significat sidus, et significat animal. Et quia divisio ordinatur ad manifestandum per distributionem confusionem divisi, sicut definitio ad manifestandam quidditatem, tres condiciones exiguntur ad bonam divisionem. Prima, quod singula membra sint inferiora, idest minora diviso; nam omne totum est majus sua parte. Secunda, quod omnia membra dividenda simul exhauriant, seu adæquent totum divisum; quia in toto non est aliud quam omnes suæ partes simul. Tertia, quod membra dividenda habeant inter se oppositionem aliquam saltem formalem; quia si nullam oppositionem haberent, neque distinctionem haberent sed identitatem, et sic non essent diversa membra. Omnes istæ condiciones videri possunt in hac divisione: Animal aliud rationale, aliud irrationale; et in hac: Bonorum aliud honestum, aliud utile, aliud delectabile.

Addunt quidam quartam conditionem, scilicet ut divisio fiat tantum in duo membra dividenda, aut saltem in quam paucissima. Sed licet verum sit quod omnis divisio potest reduci in duo membra, si trada-

tur per contradictoria, ut: Bonorum aliud honestum, aliud non honestum, tamen non est hoc semper necessarium ad bonitatem divisionis; sed quando aliquid genus distribuitur per species ex æquo et immediate subjectas, in illas dividi potest; si autem non dividatur in plures immediate et ex æquo subjectas, debet fieri divisio in duo membra, vel in quam paucissima, et deinde in alia inferiora distribui; sicut substantia non bene divideretur in hominem, plantam, et angelum, sed ordine quodam in corporalem et spiritualem, corporalis in viventem et non viventem etc.

Species seu modi divisionis sunt multæ. Cum enim divisio distribuatur totum in suas partes, sicut esse totum dicitur multis modis, ita et divisio. Datur enim totum *essentiale*, totum *integrale*, totum *universale*, totum *potentiale*, et sic multiplicari possunt species divisionum.

Et ut breviter omnes comprehendere possis, facito duas lineas, seu ordines. Quædam linea est divisionum per se, alia divisionum per accidens, seu accidentalis. In divisione per se include quinque species, quæ hoc modo colliguntur: Nam omne quod dividitur, aut est vox significans, respectu suarum significationum, aut est res significata. Si primum, est divisio nominis, si secundum, est divisio rei. Res autem quæ est totum comparari potest, aut ad partes quibus integratur, aut ad partes quibus constituitur essentialiter, aut ad partes sibi subjectas. Si primo modo fiat, est partitio, quæ aliquid dividitur per partes integrantes, ut si dicam: Corpus humanum dividitur in caput, pectus et pedes; universum, in angelos, corpora corruptibilia et incorruptibilia. Si secundo modo, est divisio essentialis in sua constituen-

tia, ut si dicam: Hominis alia pars est anima, alia corpus; vel hominis alterum extremum est animal, alterum rationale. Si tertio modo, aut fit in partes sibi subjectas secundum prædicationem, aut secundum potestatem. Si secundum prædicationem, est generis in species, quia de speciebus prædicatur genus, ut de inferioribus. Ad quam etiam pertinet divisio generis per differentias, imo videtur esse eadem, quia genus non dividitur in differentias, sed per differentias dividitur in species, et melius explicatur quando fit per differentias, ut: Animalium aliud rationale, aliud irrationale. Et hæc est divisio propriissima et quidditativa, utpote de his in quæ, et per quæ essentialiter contrahitur genus, et in qua divisum prædicatur de membris dividendis. Si fiat divisio in partes subjectas, quæ se habent ut potentia, est divisio totius potentialis, ut si dicam: Animæ, aliud intellectivum, aliud appetitivum; prudentia aliud judicativum, aliud consiliativum, aliud imperativum; quæ divisio est penes diversa officia, seu potentias rei.

In linea divisionum per accidens, etsi multiplicari possint infinite divisiones, quia de his quæ sunt per accidens non datur certa regula, tamen frequentiores sunt tres: Prima est divisio subjecti in accidentia, ut: Animalium aliud album, aliud nigrum. Secunda e converso, accidentis in subjecta, ut: Alborum aliud nix, aliud lac. Tertia, accidentis in accidentia, ut: Alborum aliud dulcis, aliud amarum etc.

Regulæ divisionis, seu loci arguendi, sunt tres, qui deducuntur ex conditionibus bonæ divisionis. Prima: A toto diviso ad totam divisionem, et e converso, valet consequentia affirmative vel negative. Patet, quia se habent convertibiliter. Secunda: A toto diviso cum nega-

tionem unius membri (si sit divisio bimebris, vel plurium, si sit multiplex) ad positionem ejus membri quod restat bona est consequentia; ut: Equus est animal et non est rationalis, ergo irrationalis. Tertia: Quando membra sunt realiter opposita, bene valet a positione unius membri ad negationem alterius. Patet, quia opposita non possunt esse simul, saltem naturaliter et per se loquendo.

CAPUT V.

De argumentatione.

De hac tertia specie modi sciendi agendum nobis est in III libr., ad quem directe spectat, cum pertinet ad tertiam operationem intellectus. Pro presenti, ubi distingimus species modi sciendi, sufficit notare hæc tria: Primum est definitio argumentationis, quæ est oratio in qua uno dato aliud sequitur; ut si dicam: Petrus est animal, ergo est corpus. Quare argumentatio debet componi et constare ex tribus, scilicet antecedente, seu præmissa tanquam inferente, et consequente tanquam illato, et nota illationis, quæ est conjunctio antecedentis et consequentis illationem seu sequentiam denotans.

Secundum est, quod species argumentationis sunt quatuor, scilicet *sylogismus*, *enthymema*, *inductio* et *exemplum*. Et possunt reduci ad duas, scilicet ad *sylogismum* et *inductionem*: nam *enthymema* est quidam *sylogismus imperfectus* seu *truncatus*, et exemplum est quædam pars inductionis. Dividitur autem in istas species argumentatio, in quantum manifestativa est veritatis, in quo ejus consistit quidditas. Duæ autem solum sunt viæ manifestandi veritatem, scilicet, vel discurrendo ex principis per intellectum notis,

vel ad sensibilia seu singularia deducendo, quia ibi est origo totius notitiæ nostræ. Si fiat primo modo, est per syllogismum, qui constat ex tribus propositionibus, *majori, minori et consequente*; vel ex duobus, si sit enthymema, scilicet *antede- dente et consequente*, et ideo est imperfectus syllogismus, quia ponit unam propositionem pro antecedente, et syllogismus duas, cujus tota vis inferendi consistit in unione aliorum in uno tertio, unde infert unionem eorum inter se. Si secundo modo, est inductio, quæ non ex connexionem cum uno tertio, sed ex pluribus singularibus sufficienter enumeratis infert universaliter sic fieri in omnibus. Et ad hoc reducit exemplum, quod ex uno singulari infert non universale, sed aliud simile. Exempla inductionis vide infra, Lib. III, Cap. II.

Tertium est, quod alia divisiones argumentationis dantur præter istas species. Sicut ex parte notæ illationis, alia argumentatio est *rationalis*, scilicet quæ fit per particulam *ergo*, ut: Homo est animal, ergo est vivens; alia *conditionalis*, quæ fit per particulam *si*, ut: Si sol lucet dies est; alia *causalis*, quæ fit per particulam *quia*, ut: Quia homo est rationalis, est risibilis. Et differt inter ista tria, quod ad veritatem conditionalis sufficit quod sit bona consequentia, licet extrema sint falsa, ut hæc est conditionalis vera: Si homo volat, habet alas, et tamen extrema sunt falsa. Ad veritatem rationalis requiritur quod antecedens et consequens sint vera. Ad veritatem inquam, nam ad bonitatem consequentiæ etiam ex falso potest sequi verum, ut dicemus, Lib. III. Ad veritatem causalis, quod extrema sint vera et quod antecedens sit causa consequentis; est enim verum quod homo est animal et risibilis, sed falsum quod, quia est animal sit risi-

bilis; verum autem est quod, quia est rationalis est risibilis.

Ex parte autem qualitatis, consequentia dividitur in *bonam et malam*. Bona consequentia est, in quam antecedens infert consequens, taliter quod non potest antecedens esse verum et consequens falsum. Mala consequentia est in qua antecedens non infert consequens, licet videatur seu significetur inferri, ratione cujus significationis denominatur consequentia, sed mala, quia non infert, sed datur antecedens verum et consequens falsum.

De regulis consequentiarum, ad discernendum bonas a malis, dicemus Lib. III, ubi ex professo agendum est de defectibus consequentiæ.

CAPUT VI.

De propositione sive enuntiatione.

Præcipua species perfectæ orationis est *enuntiatio* seu *propositio*, et de illa magna in Dialectica tractatio est, quia potissimum deservit syllogismo et discursui. Et sumimus pro eodem propositionem et enuntiationem, quia sic obtinuit usus etiam inter sapientes, ut constat in disputationibus communibus, in quibus magis utimur nomine propositionis, quam enuntiationis. Et sic etiam utitur S. Thomas, I. D. XIII, art. XII, nomine propositionis pro enuntiatione. Alias vero officium propositionis distinxit a simplici officio enuntiationis cum Aristotele, I Poster., Lect. V; et Opusc. XLVIII, tractatu de syllogismo simpliciter, Cap. I, scilicet quod propositio addit supra enuntiationem quod proponatur ad inferendum aliquid in argumentatione. Definatur ergo enuntiatio, quod est *oratio verum vel falsum significans indicando*, ut cum dico: Homo est animal. Ita ex Arist., I Perih., D. Thomas, Lect. VII. *Oratio*

ponitur loco generis; *significare verum vel falsum*, loco differentie, per quam distinguitur enuntiatio a cæteris orationibus sive imperfectis, sive perfectis non explicantibus veritatem. Particula *indicando* ponitur, non quia in omni propositione formaliter invenitur, sed ad designandum quo pacto verbum in propositione simplici deserviat ad significandum verum vel falsum, scilicet per modum asserendi, quod communiter fit verbo indicativi modi, vel ad illud debet reduci; est enim modus indicativus seu assertivus id per quod cognoscitur, seu regulatur enuntiatio veritatis, veritas enim in simplici enuntiatione assertive significatur, sive affirmando, sive negando. In hypotheticis autem, licet non semper assertive procedatur, ut in conditionalibus non indicativi modi, v. g. Si percuteres Petrum, te occideret, et similibus, tamen ex aliquo sensu subintellecto reduci potest veritas propositionum ad assertionem, eo modo quo reduci potest ad categoricas, et verificari per illas, ut dicemus infra, cap. XXIII.

Ut autem constet quid sit *significare verum*, nota ex D. Thoma, I Perih., Lect. VII, quod veritas est in enuntiatione sicut in signo intellectus veri vel falsi; sed sicut in subjecto, est verum vel falsum in mente (id est in iudicio mentis), ut dicitur in VI Metaph., in objecto autem, sicut in causa, quia, ut dicitur in Libro Prædicamentorum, ab eo quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa est. Loquitur autem hic D. Thomas de enuntiatione vocali, quando dicit quod est in enuntiatione veritas, sicut in signo intellectus veri vel falsi, nam loquendo de enuntiatione iudicativa mentali, in illa est veritas sicut in subjecto.

Sed tamen, quia etiam iudicativa mentalis significativa est et re-

presentativa veritatis objectivæ, ulterius dicimus quod significare verum vel falsum in propositione mentali, non est aliud quam significare per modum componentis aut dividendis, ita quod significetur aliquid ut iudicabile; sicut ex hoc quod aliquid prædicatum copulatur, vel disjungitur a subiecto, resultat quod conformetur et adequetur, vel non conformetur ipsi rei, non solum conformitate, vel difformitate assimilationis, sed attributionis et conjunctionis prædicati cum subiecto; nam assimilatio ad rem extra, etiam in simplici apprehensione invenitur. Et ita docet S. Thomas, I P. Q. XVI, Art. II, quod « simplex apprehensio, vel sensus est verus, sed non cognoscit verum, quia non cognoscit conformitatem veritatis, quia non applicat aliquid alicui, vel removel ab eo ». Quapropter significare applicationem unius ad aliud, vel potius significare rem applicando unum alteri per modum iudicabilis est significare verum vel falsum. Ipsa autem veritas propositionis non est ipsa significatio veri vel falsi, sed est conformitas, seu adæquatio cum re significata ex tali significatione resultans, et hæc conformitas est relatio quædam ad objectum in re, quod totum unico verbo significare voluerunt qui dixerunt quod significare verum, est significare rem esse, qualiter se res habet et significare falsum, significare aliter quam res habet. Hoc autem non est solum significare aliquid sicut syncategorema, nec solum aliquid simplex, sicut categorema, sed aliquid compositum, seu aliquid quod est applicatio unius ad alterum, quod est enuntiativa oratio. Quomodo autem veritas ipsa aut falsitas non sint essentia propositionis, sed significatio ex qua resultat veritas vel falsitas; et quomodo una veritas formaliter non sit major nec

minor alia, dicemus infra, Q. v.

Sed adverte quod sunt aliquæ propositiones se falsificantes, seu destruentes suam veritatem, sicut et aliæ destruentes suam possibilitatem, vel suam necessitatem, et hoc contingit quando ex ipsamet verificatione propositionis sequitur quod sit falsa, id est ex eo quod ita sit, sicut per illam significatur; ut si dicam: Omnis propositio est falsa, vel: Hæc propositio est falsa, ipsamet demonstrando; ex eo enim quod ita sit, sicut significat, sequitur ipsam esse falsam. Et tales propositiones simpliciter sunt falsæ, quia licet habeant verificationem, illa tamen non est simpliciter veritas, quia ex illa sequitur falsitas, malum autem est ex quocumque defectu, et id unde sequitur falsum simpliciter non est verum.

CAPUT VII.

De divisionibus propositionis.

Omissa divisione propositionis in veram et falsam, quæ simpliciter non est divisio, cum eidem propositioni convenire possit, imo veritas et falsitas non sunt formaliter in ipsa propositione quatenus enuntiativa est, sed quatenus iudicativa; iudicium autem pertinet ad assensum et dissensum, enuntiatio, ad copulationem extremorum super quam cadit iudicium assensus tanquam supra materiam, ut dicemus Q. v, Art. i. Omissa ergo hac divisione, et agendo solum de propositione quatenus enuntiativa est:

Omnes divisiones propositionis ad quatuor principales, quasi ad capita reducuntur. Prima divisio est in propositionem *categoricam*, et *hypotheticam*, quæ est divisio essentialis, ut dicemus loco prædicto, nam tenet se ex parte partium essentialium quibus constat. Est enim

categorica propositio quæ habet subiectum, copulam verbi, et prædicatum tanquam partes principales sui. Omnis enim propositio verbo constare debet, ut Aristoteles docet, 1 Periherm., cap. iv, et cum eo D. Thomas, ibid., Lect. 1, et viii. Subiectum dicitur illud de quo aliquid dicitur, prædicatum, id quod de aliquo dicitur; ut in hac propositione: Homo est albus, *ly homo* dicitur subiectum, *ly albus* prædicatum, et *ly est* copula verbalis. Et quia ex istis tanquam ex principalibus constat hæc propositio, dicitur categorica, id est prædicativa, et ab aliis dicitur simplex, quia solum ex verbo et nomine componitur, ut dicit S. Thomas, Lect. viii citata; nec enim est alia compositio simplicior. Hypothetica, quæ ab aliis dicitur *composita* seu conjunctione una, dicitur illa quæ habet duas categoricas tanquam partes principales sui, ut: Si homo currit, homo movetur. Et sic differunt hypothetica et categorica penes copulas et penes extrema copulata, quia hypothetica non unit verbo, sed particula *et*, vel *si*, et similibus; nec immediate unit terminos, sed propositiones. Istæ autem copulæ et partes essentialiter differunt in modo copulandi.

Secunda divisio, ex parte quantitatis propositionis: in *universalem*, *particularem*, *indefinitam* et *singularem*. Et sicut in naturalibus quantitas rei sequitur materiam, ita in propositionibus quantitas sequitur subiectum, quod est quasi materia respectu prædicati et copulæ. Constat autem quod extensio propositionis seu quantitas ejus sumitur penes pluralitatem et extensionem subsectorum, quibus prædicatum convenit. Unde hæc divisio est accidentalis, ut probabitur citata Q. iv, art. iv. Igitur propositio universalis est illa in qua subiectum propositi-

tionis afficitur aliquo signo universalis. Signa autem universalis sunt *omnis*, *nullus*, *quilibet*, *neuter* et similia, quæ distributionem pro pluribus important; unde talia signa non affiguntur nisi termino communi, ut: Omnis homo disputat.

Sed adverte quod in propositione distinguitur aliquando subiectum distributionis a subiecto prædicationis, seu enuntiationis; ut in hac propositione: Cujuslibet hominis equus currit, ut de subiecto, sed distributio non convenit subiecto, sed homini. Itaque illud subiectum propositionis cui affigitur signum distributionis, dicitur subiectum distributionis. Sed hæc distributio, et universalitas est impliciter distributio quando non dependet, nec restringitur ab alio termino antecedente, ejus resolutio prius dari debeat quam resolutio termini distributi. Est autem distributio secundum quid, quando est dependens ab alia priori resolutione; ut si dicam: Hominis quilibet equus currit, licet *ly equus* afficiatur signo distributionis, non tamen simpliciter est universalis, quia restringitur a *ly hominis*, et non possumus resolvere, id est descendere sub illo termino *equus* antequam descendamus sub illo termino *hominis*, ut in Lib. iii, in tractatu de inductione, clare ostendemus. Et sic universalitas propositionum tunc est simpliciter talis quando in sua distributione et resolutione, seu descensu, est independens ab aliqua priori resolutione alterius termini; quando autem est dependens, est universalitas secundum quid.

Propositio particularis est in qua subiectum afficitur signo particulari, ut: Quidam homo disputat. Signa particularia sunt *quidam*, *aliquis*, *alter*, et similia, quæ pluribus convenire faciunt, sed non distributive. Propositio indefinita est, in qua

subiectum est terminus communis et nullo signo afficitur; ut: Homo disputat. Propositio singularis est, in qua subiectum est terminus singularis, vel terminus communis affectus signo singularitatis; ut: Petrus disputat; iste homo disputat. Terminus autem singularis est qui de uno solo et non de pluribus potest prædicari.

Tertia divisio est in propositionem *affirmativam* et *negativam*, quam D. Thomas, 1 Periherm., lect. viii, appellat generis in species. Affirmativa propositio est, in qua prædicatum affirmatur de subiecto, ut: *Homo est albus*; negativa, in qua prædicatum negatur de subiecto; et sic affirmatio facit compositionem, negatio vero divisionem.

Quia ergo affirmatio et negatio penes copulam attenditur, oportet advertere quod duplex est copula: quædam *principalis*, quæ unit prædicatum subiecto; quædam *minus principalis* (quam etiam *implicationis* vocant), quæ est pars extremi; ut quando dico: Petrus, qui est doctus, est justus, illud *qui est* tenet se ex parte subiecti, et constituit unum extremum super quod cadit copula uniens prædicatum; et ista est principalis. Copula principalis alia est *simplex*, alia *complexa*: simplex, ut quando unam solum pono, v. g.: Petrus est justus; complexa, ut quando ponitur duplex, v. g.: Petrus est, vel fuit justus. Et quidem in copulis complexis, si utraque negetur, vel utraque affirmetur, clare constat quod tota propositio est affirmativa, vel negativa, ut: Petrus nec est, nec fuit albus, est simpliciter negativa; Petrus est et fuit albus, simpliciter affirmativa. Si autem una affirmetur et altera negetur, ut si dicas: Petrus est, vel non fuit albus, formaliter est mixta qualitatis, id est simul affirmativa et negativa; virtualiter autem illa di-

etur affirmativa, quæ ex se infert unam affirmativam, et virtualiter negativa illa, quæ infertur ex una negativa. Cujus ratio est quia, si una propositio infert unam affirmativam, illa propositio illata non potest verificari nisi supponant extrema; ergo oportet quod etiam in ejus antecedente extrema supponant, quia non potest antecedens esse verum et consequens falsum in bona consequentia; ergo oportet quod talis propositio inferens affirmativam per bonam consequentiam sit virtualiter affirmativa, hoc est exigat ad sui verificationem idem quod affirmativa, scilicet suppositionem extremorum; v. g. hæc propositio: Petrus est et non fuit albus, est virtualiter affirmativa, quia infert hanc: Petrus est albus, quæ est absolute affirmativa.

E contra vero, si una propositio infertur ex una negativa, dicitur virtualiter negativa, licet in se sit mixtæ qualitatis, quia non exigat ad sui verificationem, nisi id quod exigit negativa, scilicet quod verificetur etiam sine suppositione extremorum, eo quod infertur ex una negativa, quæ sine suppositione extremorum verificatur, et per consequens eodem modo verificabitur ea quam infert, quia in bona consequentia, si antecedens est verum consequens non potest esse falsum; sicut hæc: Petrus est vel non fuit albus infertur ex ista: Petrus non fuit albus, et ita prima est virtualiter negativa. Et sic propositio disjunctiva mixtæ qualitatis est virtualiter negativa; copulativa vero mixtæ qualitatis est virtualiter affirmativa.

Propositio negativa, cum constet ex copula negata, negatio autem est malignantis nature, quæ destruit quidquid post se invenit, consequenter duplicata negatio efficit affirmationem, quia prima negatio

destruit secundam. Et eodem modo, cum negatio habeat vim distribuendi, si invenit subjectum distributum, tollit distributionem ejus quod Dialectici vocant immobilitare; et sic negatio mobilitat, id est distribuit immobilitatem, et immobilitatem mobilitatem, id est distributum; ut si dicas: Non omnis homo disputat, ly *non omnis* est idem quod quidam, particularis, de quibus in Cap. de æquipollentia.

Quarta divisio est in propositionem de *inesse* et modalem. Modalis propositio est in qua verbum seu copula afficitur aliquo ex his quatuor modis, scilicet *necessario, contingenter, possibiliter, impossibiliter*; quia isti modi afficiunt ipsum verbum, quantum ad rationem et modificationem componendi propositionem et copulandi. Propositio autem de *inesse* est illa, quæ sine talibus modis copulat, componit unum extremum cum alio, quamvis aliis adverbis modificantibus verbum aut prædicatum constet, quia non pertinent specialiter ad modificationem compositionis et copulationis. Hæc propositiones: Petrus est albus; Petrus juste vivit, sunt de *inesse*; hæc vero modales: Petrus contingenter disputat; necessario videt, etc. De his modalibus latius dicemus, tractando de oppositionibus.

Omnes istæ divisiones fiunt et sumuntur ex parte copulæ, præter illam, quæ est in universalem et particularem, etc., quæ sumitur penes quantitatem ex parte subjecti. Categorica enim et hypothetica penes copulam distinguuntur, quia categorica constat copula verbali, hypothetica conjunctione propositionum. Item affirmativa constat copula affirmata, negativa, copula negata. Modalis constat copula modificata modificatione tangente ipsam compositionem; propositio de *inesse*, copula simplici et absoluta.

CAPUT VIII.

De materia propositionum.

In propositione subjectum habet rationem materiæ quasi partialis respectu prædicati, quia prædicatum de subjecto dicitur et quasi in eo recipitur. Rursus subjectum et prædicatum dicuntur quasi *materia copulæ*, quia secundum habitudinem et convenientiam prædicati ad subjectum fit vel non fit debito modo unio ipsa inter prædicatum et subjectum. Et hæc habitudo terminorum, ex quibus quasi ex materia propositio componitur, dicitur absolute *propositionum materia*. Et est triplex, alia *naturalis*, alia *contingens*, alia *remota*. Naturalis in qua unus terminus est de essentia alterius; et sic vel fundant habitudinem essentialem, ut si dicas: Homo est animal, vel necessariam propriæ passionis, ut: Homo est risibilis. Contingens in qua prædicatum accidentaliter convenit subjecto, et potest adesse et abesse sine subjecti corruptione, ut: Petrus est justus. Remota, in qua prædicatum repugnat subjecto, ut: Homo est lapis; et sufficit repugnantia naturalis, nam supernaturaliter id quod erat in materia remota, scilicet Deus, et homo, factum est in materia naturali, postquam Verbum factum est homo.

Prædicatio alia *identica*, alia *formalis*. Item alia *directa*, alia *indirecta*. Identica, in qua idem de se ipso, vel synonymum de synonymo prædicatur, ut: Homo est homo. Formalis, in qua prædicatur forma, vel aliquid ad instar formæ de aliquo, ut: Homo est justus; homo est animal. Prædicatio directa est in qua prædicatur id, quod habet rationem formæ de eo, quod habet rationem subjecti, sive sit forma essentialis, ut definitio, vel pars definitionis

de definito, et superius de inferiori, sive sit forma accidentalis de subjecto; unde et prædicatio directa alia est essentialis, alia accidentalis. Indirecta prædicatio est in qua e converso subjectum dicitur de forma, aut definitum de definitione, ut: Coloratum est homo; animal rationale est homo; et ista proprie non est essentialis, aut accidentalis. Sed de his latius, in Logica, Q. v. Art. II.

CAPUT IX.

De proprietatibus propositionis, quod ordine tractandæ sunt.

Explicata natura propositionum, earumque divisione et diversitate materiæ, sequitur ordine doctrinæ agere de proprietatibus propositionis. Quædam autem proprietates sequuntur ipsa extrema seu partes propositionis, quædam totam ipsam propositionem. Proprietates partium propositionis, quæ solum convenient illis prout intra propositionem, sunt quinque, scilicet *suppositio, ampliatio, restrictio, alienatio, appellatio*. Proprietates quæ sequuntur totam propositionem sunt tres: *oppositio, conversio, æquipollentia*; et istæ proprietates possunt inveniri tam in propositionibus de *inesse*, quam in modalibus. Et ideo prius agemus de proprietatibus extremorum propositionis, deinde de proprietatibus totius propositionis; et prius in propositionibus de *inesse*, deinde in modalibus.

CAPUT X.

De suppositione.

Suppositio definitur quod est *acceptio termini pro aliquo, de quo verificatur*. Multi ex recentioribus hanc definitionem non admittunt, existimantes quod suppositio solum est

acceptio nominis pro re quam significat, nec distinguunt suppositionem a significatione seu ab exercitio significationis, qua vox substituitur in significando loco rei. Unde illud antiquum et acceptatum principium, quod aliquæ propositiones sunt de subjecto non supponente, et ideo, si sint affirmativæ, falsæ sunt, ab ipsis rejicitur; quia omne nomen sive intra, sive extra propositionem supponit, hoc ipso quod substituitur pro aliquo apud intellectum; nam et Aristoteles dixit, in 1 Elenchorum, quod quia res nobiscum ferre non possumus, utimur nominibus pro rebus.

Cæterum evidenter distinguit S. Thomas inter significationem nominis et suppositionem in Q. ix, de Potentia, Art. iv, in corpore, et ad 6. Et idem colligitur ex I P., q. xxxix, Art. v, ad 5, ubi admittit illam regulam Sophistarum: « Quod nomina substantiva supponunt, adjectiva vero non supponunt, sed copulant. » Ergo apud S. Thomam non est idem *significatio* quod *suppositio*; adjectiva enim significare constat.

Denique rationem hujus assignavit S. Thomas, in III Sent., Dist. vi, Q. 1, Art. iii, ubi ita inquit: « Quod in quolibet nomine est duo considerare, scilicet id a quo imponitur nomen, quod dicitur qualitas nominis, et id cui imponitur, quod dicitur; substantia nominis et nomen proprie loquendo dicitur significare formam, sive qualitatem, dicitur vero supponere pro eo cui imponitur. » Et inde infert, in solutione ad 1, « quod diversitas suppositionis non facit equivocationem, sed diversitas significationis. » Distinguit ergo manifeste S. Thomas suppositionem a significatione. Et nos ex ejus verbis dicimus quod, cum significatio nominis sit quædam substitutio pro re significata, dupliciter potest intelligi substitutio, uno modo

substitutio representativa, qua ipsæ voces nobis ingerunt res significatas; et hæc non est suppositio, sed significatio. Alio modo est substitutio quasi applicativa (et ideo solum est intra propositionem ubi fit applicatio ad copulam et ad extremum), qua, postquam intellectus accepit representationem et significationem vocis, vel conceptus, applicat diversimode in propositionibus ipsum nomen, ut stet pro eo cui vult aliquid applicare; sicut cum dico: Homo est albus, ly *homo* non solum mihi representat naturam humanam, sed etiam substituo illud pro eo cui applicanda est albedo per illam copulam *est*. Unde considerat intellectus, an respectu talis copulæ detur vere et proprie subjectum quod sit homo, et si datur, vere substituit tale subjectum in propositione; si autem non invenitur, substitutio est nulla, sicut si dicerem: Antichristus fuit bonus; Adam est albus, non substituo, nec supponunt illa subjecta, quia respectu illius copulæ *fuit* non datur, nec applicatur *Antichristus*, et respectu illius copulæ *est*, non datur *Adam*, et sic vocantur propositiones de subjecto non supponente.

Sic ergo explicatur definitio: Supposito est *acceptio termini*, id est acceptio substitutiva ab intellectufacta in ordine ad aliquam copulam in propositione; et sumitur pro acceptance passiva ex parte termini accepti, non pro activa ex parte intellectus accipientis. Additur in definitione: *pro aliquo de quo verificatur*. Intellige pro quo verificatur illa acceptio termini seu substitutio, non de quo verificatur propositio. Non enim requiritur ad suppositionem veritas seu verificatio propositionis, siquidem etiam in propositione falsa datur suppositio; ut cum dico: Homo est lapis, ly homo supponit, quia vere invenitur id cui convenit

esse homo respectu illius copulæ *est*, et secundum exigentiam ejus; sed requiritur ad suppositionem verificatio acceptance termini, et substitutionis ejus, id est quod id cui convenit illud nomen, et pro quo substituo illud in ordine ad copulam propositionis, vere inveniat, et detur juxta illius copulæ exigentiam.

Ad comprobendam autem, et ostendam suppositionem termini, utimur propositione demonstrante illam in ordine ad copulam, ut si dico: Homo est albus, ostendo quod homo supponit, quia in ordine ad illam copulam *est*, demonstrato homine, verum est dicere: Hoc est homo; et in ista propositione: Adam fuit, ly *Adam* supponit, quia hoc individuum, demonstrato *Adam*, aliquando fuit; et si dico: Homo est nomen verificatur suppositio subjecti, dicendo: Homo, demonstrata voce, est ly homo, seu est *vox* homo, et sic de cæteris. Hæc autem demonstratio, quando dico: Hoc est, etc., non requiritur quod fiat ad sensum, sed sufficit quod ad intellectum demonstraretur, quia præterita et futura non demonstrantur ad sensum, et similiter occulta; ut si dicam: Aurum est non demonstratum, scilicet aurum quod est in terra, ly *aurum* supponit, quia verificatur dicendo: Hoc (demonstrato auro per intellectum) est aurum, non autem demonstrato per sensum; sic enim falsificaretur propositio, quia si monstratur non est occultum, sicut etiam falsificatur si ly demonstratum, etiam ad intellectum non demonstraretur. Quare propositio demonstrans suppositionem non dat illi verificationem, sed designat et ostendit illam; et sic, cum dicitur quod suppositio est acceptio pro aliquo, de quo verificatur, intelligitur sic: de quo verificatur in propositione, in qua ponitur, quasi in exer-

citio; in alia vero, in qua demonstratur, quasi in actu signato, ut in manifestante, seu probante suppositionem.

Ex dictis colligitur quod suppositio termini non datur extra propositionem. Licet enim terminus, et quælibet vox significativa extra propositionem significet ut terminus, non tamen applico et substituo illum pro aliquo, verificando illum secundum exigentiam alicujus copulæ, nisi in propositione, in qua solum invenitur copula, et invenitur applicatio unius ad alterum per modum prædicati et subjecti; et sic substitutio applicativa pro aliquo verificata secundum exigentiam copulæ, quod est suppositio, extra propositionem non datur; substitutio vero significativa et ordinata ad componendam propositionem datur.

Colligitur secundo quod suppositio, ut explicatur in definitione, ita generaliter est definita, quod etiam adjectivis quando adjectiva tenentur potest applicari; ut si dicam: Petrus est albus, ly albus etiam accipitur pro aliquo de quo verificatur, et cui convenit ratio albi juxta exigentiam copulæ. Si tamen suppositio accipiatur strictius, pro eo quod est non solum accipi pro aliquo, sed etiam reddere suppositum verbo, quod est strictiori modo supponere, sic adjectiva non supponunt, sed copulant suum significatum formale alteri supposito, ut dicebant antiqui.

CAPUT XI.

De divisionibus suppositionis.

Suppositio, cum sit acceptio termini pro eo de quo verificatur, dicit respectum et ordinem ad tria; et penes illa sumuntur ejus divisiones. Dicit enim respectum ad significatum, pro quo supponit, ad verbum,

in ordine ad quod supponit, ad signum modificans, quo modificatur ad supponendum.

Primo ergo ex parte significati dividitur suppositio in *propriam* et *impropriam*. Suppositio propria est acceptio termini pro eo quod proprie significat, vel representat; ut cum dico: Leo rugit, accipitur leo pro animali, quod proprio significat. Impropria suppositio est acceptio pro eo quod improprie significat, et quasi metaphorice; ut cum dico: Vicit leo de tribu Juda, accipitur leo pro Christo, quem proprie non significat. Et sic in istis propositionibus: Christus vicit; leo de tribu Juda vicit, licet accipiatur subiectum pro eodem, scilicet pro Christo, diverso tamen conceptu et representatione; nam in primo representatur Christus absolute et simpliciter, quia proprie; in secundo vero representatur Christus cum connotatione ad leonem verum, et ita nomen leo improprie representat, et supponit pro Christo, quia ratione connotationis, et non simplicis ac directi significati illum representat; et ideo isti modi metaphorice locutionis habent elegantiam et delectationem, quia non simpliciter modo, sed quasi quodam circuitu et connotatione res significant.

Propria suppositio dividitur in tres species, scilicet *materialem*, *simplicem*, *personalem*. Materialis est acceptio termini pro se, id est pro ipsa voce, et non est proprietas logicalis formaliter et artificiose, sed materialiter, et ideo in definitione suppositionis proprie posuimus, quod est acceptio pro eo quod proprie significat, vel representat. Quando enim supponit materialiter, representat se, non significat; ut cum dico: Homo est nomen; Blytiri est vox, nisi forte subintelligas, *vox homo*, *vox Blytiri*, tunc enim ly vox non supponit materialiter, ly autem *homo*

vel *Blytiri* materialiter supponunt, quia non pro re quam significant, sed pro voce, ut se representat, supponunt. Cognoscetur suppositio materialis ex tribus: Primo, si ponatur terminus non significativus, ut *Blytiri*, *Scindapsus*; isti enim non possunt supponerentis pro se. Secundo, si ponantur signa materialitatis, ut sunt: Hæc dictio, hic terminus, etc., faciunt stare rem demonstratam per illam materialiter. Tertio, si ex parte prædicati ponatur aliquid quod non significat rem, sed terminum; ut si dicas: Homo est vox, homo est nomen.

Suppositio simplex est acceptio termini pro eo quod primo et immediate significat et non mediate; ut si dico: Homo est species, ly *homo* supponit suppositione simplici. Ubi advertent nomina significare duo: primum quod est quasi primum et formale; secundum quod est id in quo invenitur tale primum, et est quasi secundarium significatum a nomine, quia in eo, quasi in supposito et materiali susceptivo reperitur id quod significat nomen; v. g. homo significat primum et immediate humanam naturam, mediate vero omne illud in quo illa invenitur, id est omnia individua hominis.

Suppositio ergo simplex est acceptio termini pro eo quod est significatum primum et immediate, ita præcise quod non transit ad secundarium significatum, et ad ea, in quibus invenitur primum, sed cum præcise stat pro primum significato. Et ideo est simplex et præcisa suppositio, quæ stat in immediato et primario significato, non quasi duplex, quæ transeat ad secundum et mediatum; sicut quando dico: Homo est species, non accipitur homo pro individuis, sed pro homine ut sic, et præcise ab individuis: unde non valet: Homo est species; ergo Petrus est species.

Et ideo in simplici suppositione semper intercedit appellatio, quia prædicatum convenit subiecto sub aliqua præcise, et formalitate, qua non descendit ad individua.

Suppositio personalis est acceptio termini pro individuis, seu pro his, quæ materialiter et mediate significantur. Et ideo vocatur personalis, quia convenit quasi personis, seu suppositis alicujus rei; sicut cum dicimus: Omnis homo est animal, convenit hoc etiam individuis; et valet bene descendendo: Ergo iste homo est animal, etc. Unde suppositio personalis est capax ascensus et descensus, non simplex.

Deinde tertio dividitur suppositio personalis, ex ordine ad verbum, seu copulam, in *essentialem* seu *naturalem* et *accidentalem*. Suppositio naturalis est acceptio termini pro omnibus, pro quibus natus est accipi, seu aliis verbis, est acceptio termini pro eo, cui intrinsece et essentialiter convenit prædicatum; ut: Homo est animal, ubi verbum est abstrahit a tempore in sui verificatione. Suppositio accidentalis est acceptio termini pro his solum, de quibus verificatur juxta exigentiam verbi, seu alio modo, est acceptio termini pro eo cui prædicatum non intrinsece, sed accidentaliter convenit, ut in hac: Homo est justus; homo disputat.

Quarto dividitur suppositio ex parte significationis in *communem* et *singularem*. Communis est acceptio termini communis pro suis inferioribus, ut: Homo disputat. Suppositio singularis et discreta est acceptio termini singularis pro re singulari, ut: Petrus disputat, hic homo disputat.

Quinto dividitur suppositio communis ex parte signorum in *determinatam* et *confusam*. Suppositio determinata est acceptio termini communis indefiniti, aut signo particu-

lari affecti, ut: Homo disputat; quidam homo disputat. Suppositio confusa est acceptio termini communis cum signo universalis, vel etiam speciali signo confusionis, ut: Omnis homo disputat; tantum homo disputat. Confusa est duplex, altera *distributa*, altera *confusa* tantum. Distributa est acceptio termini communis, qui immediate afficitur aliquo signo distributionis, ut: Omnis homo disputat; ly homo stat distributive. Confusa tantum est acceptio termini, qui afficitur mediate signo universalis affirmativo, vel aliquo speciali signo confusionis. Exemplum primi: Omnis homo est animal; ly animal stat confuse tantum. Exemplum secundi: Tantum homo disputat; requiritur oculus ad videndum; ly homo et ly oculus stant confuse. In cap. seq. explicabimus specialia signa confusionis. Et ista confusa vel est confusa *disjuncta*, vel *copulata*. Disjuncta est quam exemplis allatis explicavimus. Copulata, quæ afficitur signo collectivo; ut: Omnes apostoli sunt duodecim; omnes planetae sunt septem; ly apostoli et ly planetae stant confuse copulate, seu collective.

Solet etiam cognosci differentia istarum suppositionum ex descensu vel ascensu, qui unicuique debetur; nam suppositioni determinatæ debetur descensus disjunctivus; distributive, copulativus; confuse tantum, disjunctus, vel copulatus. Quis sit autem ascensus copulativus et disjunctivus; disjunctus et copulatus, dicetur libro sequenti, Cap. II et III. Cum autem solum personali suppositioni debeat ascensus et descensus, quia ascensus et descensus sumitur per ordinem ad individua, ad quæ descendimus ab universalis, vel ascendimus ab ipsis singularibus ad universale, soli autem personali convenit accipi pro individuis; ideo optime dignoscitur varia suppositio

personalis penes varium descensum et ascensum ad individua. Et quia descensus et ascensus, quasi quidam motus est, ideo terminus sub quo possumus immediate et independenter ab alio descendere et ascendere dicitur supponere, seu stare mobiliter; quando autem non potest descendi aut ascendi immediate, sed dependenter a resolutione alterius termini (idem est resolutio quod descensus et ascensus), dicitur stare immobiliter. Et descensus disjunctus vel copulatus non reputantur simpliciter resolutio termini, quia non fit descensus per propositiones notiores quoad veritatem, sicut ad resolutionem requiritur, sed per numerationem ejusdem termini; ut si dico: Omnis homo est animal, disjunctus descensus debetur illi termino animal, sic dicendo: Omnis homo est hoc, vel illud, vel illud, vel illud animal; ad equitandum requiritur equus, sub ly equus fit descensus disjunctus: Requiritur hic vel ille, vel ille equus ad equitandum; quæ numeratio non magis manifestat et resolvit veritatem, sed solum numerat terminos. Et similiter: Omnes apostoli sunt duodecim resolvitur sic; Iste, et ille etc., sunt duodecim.

CAPUT XII.

Regulæ suppositionis.

Ut melius cognoscantur suppositiones determinatæ, distributivæ et confusæ, solent tradi aliquæ regulæ, quæ sunt generales pro omnibus; et aliæ, quæ sunt speciales pro relativis; habent enim relativa specialem difficultatem in resolvendo suam suppositionem.

Antequam vero tradantur regulæ, supponendum est esse quædam signa, seu notas, et syncategoremata, quæ afficiunt terminos ad facien-

dum illos stare universaliter, vel particulariter; et sic efficiunt suppositionem distributam, vel determinatam, vel confusam tantum. Signa universalitatis sunt quædam affirmativa, quædam negativa, quædam mixta. Affirmativa ut *omnis, quilibet, cunctus, totus etc.* Negativa, ut *nullus, nemo, non, nec.* Mixta, ut *contingenter, tantum*; et alia quæ exponuntur per affirmationem et negationem; ut: Contingenter homo est albus exponitur sic: Potest esse et potest non esse albus; tantum homo est rationalis, exponitur: Omne rationale est homo, et nihil aliud ab homine est rationale. Et sunt aliqua signa universalitatis seu distributionis completæ, scilicet, quæ nihil includunt particularitatis, ut *omnis, nullus* absolute sumpta; alia sunt signa universalitatis seu distributionis non completæ, ut *alter, neuter, omne*, pro generibus singulorum. Item est signum universalitatis ly *et* copulative tantum, ut quando dico: Petrus et Paulus est animal; habet enim vim universalitatis, quia copulat plura individua.

Signa particularia sunt *aliquis, quidam, nonnullus etc.*, et particula *vel*, quando non copulat terminos, sed disjungit. Signa specialia confusionis, quæ scilicet non distribuunt, sed tantum confundunt, sunt ly *omnis* collective acceptum, ly *tantum*; ut dico: Tantum homo est discursivus; ly *requiritur*, aut ly *promitto* et similia, ut: Requiritur equus ad equitandum; promitto tibi librum; bis cantavi missam. In istis propositionibus terminus tenetur confuse tantum, quia non licet sub illo ascendere, aut descendere.

Inter signa distributionis affirmativa et negativa hoc interest, quod virtus distributionis affirmativæ sistit in termino immediato, non autem transit ad mediatum, sed relinquit illum confusum; ut si dico: Omnis

homo est animal, solum ly *homo* distribuitur, *animal* vero confunditur. Et fere omnis suppositio confusa habet ortum ex aliqua universalitate mediata, a qua dependet in sui resolutione, vel formaliter vel virtualiter. Sicut ly *tantum* ideo est signum confusionis, quia habet unam exponentem in qua terminus affectus a ly *tantum* sequitur mediate unam universalem; ut si dico: Tantum homo est rationalis, exponitur per hanc: Omne rationale est homo; ubi homo sequitur mediate universalem distributam. Et si dico: Ad equitandum requiritur equus, æquivalet isti: Ad omnem equitationem requiritur equus; vel: Non potest fieri aliqua equitatio sine equo; ubi subsequitur universalem affirmativam. Et quando dico: Bis cantavi missam, ly *bis* tenetur copulative, id est semel et iterum; ubi ly *et* est signum universalitatis. Itaque fere semper confusa suppositio oritur virtualiter aut formaliter ex universalitate affirmativa mediata a qua dependet. At vero universalitas negativa distribuit terminum immediate et mediate positum, quia negatio distribuit totum, quod invenit post se; ut: Nullus homo est lapis, ly *homo* et ly *lapis* distribuuntur.

Ponuntur ergo sex regulæ ad cognoscendas suppositiones. Prima est: Omnis terminus nullo signo affectus, aut signo particulari, supponit determinate; ut: Homo disputat; aliquis homo disputat; quæ suppositio determinata vocatur, quia verificatio ejus debet fieri in aliquo determinato supposito, non in aliquo vage secundum numerationem copulatum, vel disjunctum, ut in confusa, nec in distributione et universalitate, ut in distributiva. Et non dicitur suppositio *indefinita*, licet conveniat termino in propositione indefinita, ut: Homo disputat, quia indefinitum dicitur respectu propo-

sitionis, quia veritas ejus stare potest sive in uno tantum individuo, sine in multis; at vero suppositio termini, non verificatur indefinite, aut vage, sed ostendendo determinate hoc individuum, vel illud in suppositione determinata.

Secunda regula: Omnis terminus affectus immediate signo universalis affirmativo, vel affectus signo universalis negativo mediate vel immediate supponit distributive; ut: Omnis homo est animal, ly *homo* stat distributive; nullus homo est lapis, uterque terminus stat distributive.

Tertia: Omnis terminus communis, qui sequitur mediate signum universale affirmativum, vel generalius loquendo, omnis terminus qui dependet in sui resolutione ex aliqua priori universalitate, vel formaliter in se, vel virtualiter in sua exponente, supponit confuse disjunctim. Et denique omnis terminus affectus immediate aliquo signo specialis confusionis ex supra relatis supponit confuse disjunctim, id est debetur illi solum descensus et ascensus disjunctus, non disjunctivus; ut: Omnis homo est animal, ly *animal* stat confuse; tantum homo est rationalis, ly *homo* stat confuse, quia una suarum exponentium est hæc: Omne rationale est homo; ubi ly *homo* supponit confuse. Requiritur equus ad equitandum; promitto tibi librum; bis cantavi missam, supponunt tantum confuse.

Quarta regula: Terminus communis affectus immediate signo collectivo supponit confuse copulativam, ut: Omnes apostoli Dei sunt duodecim, quia sub illo termino *apostoli* solum licet ascendere copulativam, non copulative.

Quinta: Si concurrant duo signa universalis super eundem terminum, videndum est quomodo dempta prima negatione, aut signo universalis, remaneat; et, si remaneat

distributus in ordine ad terminum supponentem determinate, antea supponebat confuse; si autem remaneat distributive in ordine ad supponentem confuse, antea stabat determinate. Ut si dicam: Nullus homo non est animal, dempta prima negatione de *ly nullus*, *ly animal* remanet distributum in ordine ad *ly homo*, qui stat determinate, et sic antea *ly animal* supponebat confuse; si autem dicam: Non omnis homo est animal, dempto *ly non*, remanet *homo* distributus in ordine ad *ly animal* stans confuse, et sic antea supponebat determinate.

Sexta regula: In complexis quorum una pars se habet ut determinans, alia ut determinabilis; ut si dicam: Equus hominis, ubi *ly hominis* determinat et restringit *ly equum*, quando accipiuntur unica acceptione, par illa quæ se habet ut determinans non potest resolvi antequam resolvatur totum complexum; ut si dicam: Equus hominis currit, non potest descendi sub *ly hominis*, antequam sub *ly equus*. Si vero non accipiatur unica acceptione, potest utraque pars resolvi ante resolutionem totius; ut si dicam: Hominis equus est animal; vel: Hominis quilibet equus est animal, sub utroque potest descendi et ascendi juxta regulas communes. Dicitur accipi unica acceptione quando obliquus sequitur post rectum, quia facit quasi unum terminum cum illo; idem est enim dicere: Equus hominis et equus *possessus*. Accipitur autem pluribus acceptionibus quando obliquus antecedit, ut: Hominis equus, quia sumuntur ut diversæ acceptiones, seu ut diversi termini capaces diversæ suppositionis et resolutionis. De quo vide infra, Q. VII, Art. II, argum. 5.

CAPUT XIII.

De relativis.

Girca relativa notandum est quod loquimur de relativo grammaticali, ut *qui*, *alius etc.*, non de relativo logicali, quod perlinet ad prædicamentum relationis. Et definitur tale relativum, quod est *rei ante latæ recordativum*. Dividitur autem in *relativum substantiæ*, et *accidentis*. Relativum substantiæ est quod refert suum antecedens per modum substantiæ, ut *ly qui*, *ly ille etc.* Relativum accidentis, quod refert antecedens per modum denominativi, ut *ly quale*, *ly tale etc.* Et unumquodque istorum vel est relativum identitatis, scilicet quod refert et accipitur directe pro eo, pro quo suum antecedens, ut: Petrus est doctus, et ille disputat; nix est alba, et talis est cygnus; vel est relativum diversitatis, quod scilicet accipitur pro alio, quam suum antecedens, refert autem suum antecedens in obliquo, ut: Petrus disputat, et alius loquitur, id est alius a Petro, ubi *ly a Petro* refertur in obliquo; nix est alba, et alter est corvus, ubi *ly alter* refert aliud accidens a suo antecedente.

Denique aliud est relativum *reciprocum*, scilicet quod regressionem quamdam significat super suum antecedens, ut: Homo diligit se, Petrus est ipsemet; et *non reciprocum*, quod scilicet talem regressionem non significat, ut: Petrus est albus, et ille loquitur; Petrus, qui loquitur, est albus. Et regressio stat in hoc quod relativum reciprocum non solum refert suum antecedens, ut subiectum, sed etiam ut prædicatum, unit enim idem sibi ipsi. At vero non reciprocum refert suum antecedens ut subiectum cui aliquid aliud unit, vel ab eo dividit.

Igitur pro relativis sunt quatuor

regulæ. Prima, quantum ad resolutionem, seu expositionem relativi: Relativum *qui*, positum in una propositione, resolvitur, seu exponitur per unam propositionem copulativam significatam per hunc terminum: *Et ille*, ut si dicas: Petrus, qui est doctus, disputat, resolvitur sic: Petrus est doctus, et ille disputat; homo est animal, qui est rationalis, resolvitur sic: Homo est animal, et ille est rationalis.

Sed in resolvendo relativo advertit duo: Primum, quod aliquando relativum est pars extremi, et cum copula implicationis; ut si dicas: Petrus qui est doctus disputat, *ly qui* est doctus tenet se ex parte subjecti, et facit unum extremum cum illo, et ita implicatur illa copula cum extremo, vocaturque copula implicationis. Tunc ergo relativum non semper resolvitur immediate, sed dependet a resolutione sui complexi, quod contingit quoties copulativa, per quam est resolvendum, habet aliquam partem falsam, si immediate resolvatur; ut si dicas: Omne animal, quod est rationale est risibile, non potest *ly quod* immediate resolvi, fieret enim hic sensus: Omne animal est rationale, et illud est risibile, ubi prima pars copulativæ est falsa; sed oportet prius descendere sub distributione illa, et tunc resolvatur relativum. Secundum est quod, quando una affirmativa habens copulam implicationis de *ly qui*, resolvitur immediate per copulativam, cujus contradictoria debet resolvi per disjunctivam; ut hæc: Aliquod animal, quod est rationale, est risibile, habet hanc contradictoriam: Nullum animal quod est rationale, est risibile, hæc non potest resolvi per copulativam, sicut sua affirmativa, sed per disjunctivam, quia copulativæ non opponitur contradictorie altera copulativa, quia habet eandem universalitatem ra-

tione *ly et*, sed disjunctiva. Unde melius est ad evitandas istas difficultates non resolvere relativum *qui* per copulativam, nisi facta prius descensu et resolutione totius complexi in singulares.

Secunda regula est pro restrictione relativorum. In resolutione relativi facta per copulativam, relativum unius propositionis refert suum antecedens positum in altera restricte; ut: Animal est rationale, et illud est risibile, *ly illud* refert restricte animal, scilicet illud animal, quod est rationale. Et nihil aliud est referre restricte, quam referre antecedens pro eo supposito, pro quo verificatur; non autem est sensus, quod referat omnes terminos inventos in categorica sui antecedentis; ut si dicas: Omnis homo est animal, et ille est risibilis, non intelligitur ille omnis homo, non enim designari potest aliquid, quod sit omnis homo, sed ille homo qui est animal, et pro quo verificatur quod est animal.

Tertia regula pro suppositione relativi reciproci. Relativum reciprocum supponit suppositione sui antecedentis, ita quod descendendo aut ascendendo sub antecedente, fit descensus sub relativo reciproco, et hoc vocant aliqui suppositionem sigillatam, id est sub suppositione alterius conclusam, quia non indiget alia suppositione quam sui antecedentis; ut: Homo diligit se, *ly se* supponit determinate sicut *ly homo*; mater diligit filium suum, *ly suum*, quod est reciprocum derivativæ speciæ, quantum ad connotationem, quam includit, supponit sicut suum antecedens, connotat enim matrem in obliquo *ly suum*, id est filium matris, et prout sic connotatum in obliquo, supponit sicut ipsum antecedens.

Quarta regula pro suppositione relativi non reciproci. Relativum

hoc non supponit suppositione sui antecedentis, sed juxta naturam signorum, quibus afficitur, sicut alii termini; ut: Omnis homo disputat, et ille docte loquitur, *ly ille* non stat distributive sed determinate; aliquod animal est rationale, et omnis homo est illud, *ly illud* stat confuse tantum.

CAPUT XIV.

De ampliacione, restrictione, alienatione.

Ampliatio definitur quod est *extensio termini a minori ad majorem suppositionem*; ut: Homo potest esse justus extenditur usque ad homines possibles. Restrictio est *coarctatio a majori ad minorem suppositionem*; ut: Homo, qui est justus, est sapiens non stat pro omni homine, sed pro eo tantum, qui justus est.

Ut intelligantur istae definitiones nota quod terminus dupliciter potest ampliari vel restringi; uno modo in ordine ad plura, vel pauciora supposita, quibus convenit, secundo in ordine ad plura tempora, vel pauciora in quibus verificatur. Primo modo solum ampliatio et restrictio invenitur in termino communi; solum enim terminus communis habet individua, quibus convenire potest, unde talis ampliatio et restrictio solum invenitur in suppositione personali accidentali, nam simplex suppositio non transit ad individua, naturalis vero omnibus absolute convenit, sola vero accidentalis pluribus, vel paucioribus convenire potest; de pluribus enim dicitur: Omnis homo est coloratus, quam haec: Aliquis homo currit, et de pluribus dicitur: Homo justus est sapiens, quam haec: Homo est sapiens. Secundo vero modo ampliatio et restrictio etiam termino singulari convenit; potest enim aliquod singulare verificari in pluribus differentiis temporum. Et tunc

dicitur ampliari terminus quantum ad differentias temporis, quando verificari potest in pluribus temporibus, seu differentiis temporum disjunctim, seu divisim; nam si supponit in ordine ad plura tempora copulatum, potius restringitur; ut si volo verificare quod aliquis homo, qui est vel fuit, est albus, facilius id invenitur, quam si velim verificare de homine aliquo qui est et fuit, et ideo illud primum ampliatur in pluribus suppositis, hoc restringitur.

Licet autem differentiae temporum apud Physicos sint solum tres, scilicet praesens, praeteritum et futurum, in ampliacione tamen logica attenduntur quinque, scilicet praesens, praeteritum et futurum, possibile et imaginabile. Et sunt aliqua regulae quibus dignoscitur quando terminus aliquis ampliatur. Prima: In propositionibus constantibus copula de praeterito, terminus antecedens verbum ampliatur ad id quod est vel fuit, subsequens vero restringitur ad id quod fuit; ut: Petrus fuit albus, *ly Petrus* potest stare pro eo qui modo est et fuit, vel qui fuit tantum et jam non est; sed *ly album* stat solum pro albo praeterito; album enim praesens non verificabitur per *ly fuit* sed per *ly est* in quantum praesens, etiamsi alias fuerit. Similiter si constat copula de futuro ampliatur terminus antecedens verbum ad id quod est vel erit, sequens vero restringitur ad id, quod erit; ut: Petrus erit albus, Antichristus erit peccator.

Intellige tamen quod semper requiritur quod terminus antecedens qui ampliatur fuerit, si est de praeterito, et futurum sit, si est de futuro; alias non verificaretur propositio, quia non recte unirentur extrema; sed ampliatio stat in hoc, quod terminus ille ita stet pro praeterito aut futuro, quod per eandem copulam etiam verificari possit de

subjecto praesenti, dummodo etiam fuerit, aut futurus sit.

Secunda regula: Terminus significans inceptionem ampliatur omnes terminos ante se et post se ad id quod est, vel erit; significans vero desinationem, ad id quod est, vel fuit; ut si dicas: Motus incipit esse, motus desinit esse. Idem dicitur de termino significante actionem incipiendi, vel corrumpti, vel prioritatem et posterioritatem; ampliatur enim terminum supra quem cadit actio incipiendi ad praesens et futurum; ut: Petrus aedificat basilicam, vel ad praesens et praeteritum, si significat corruptionem; ut: Petrus destruit domum. *Ly domus* et *ly basilica* ampliatur ad eam quae est, vel erit, aut est vel fuit.

Tertia regula: Verbum *potest* et *ly possibile* positum in propositione, ampliatur omnes terminos ad possibilita, ut: Homo potest esse albus, verificatur etiam de homine et albo possibili. Idem invenitur in terminis significantibus aptitudinem; aptitudo enim quaedam possibilitas est. Ampliatur autem subjecta ad possibilita, si significetur aptitudo ad existendum, non vero solum ad agendum; ut: Petrus est generabilis, vel corruptibilis ampliatur etiam ad Petrum possibilem, non existentem; haec vero: Petrus est ambulativus, vel visivus, non ampliatur subjectum, quia aptitudo ad agendum supponit esse subjecti, licet si propria passio sit conveniat etiam abstrahendo ab esse.

Quarta regula: Iste terminus *imaginario*, aut verbum *imaginatur*, ampliatur omnes terminos antecedentes et subsequentes ad imaginabilia, ut: Corpus imaginario est chymæra. Similiter terminus significans actum animi interiorem, ut *volo, intelligo, etc.*, ampliari potest terminum super quem cadit tanquam supra objectum usque ad imaginabi-

lia; ut: Petrus intelligit chymæram, ampliatur *ly chymæra* ad rem imaginabilem.

Restrictio est coarctatio a majori ad minorem suppositionem. Et potest fieri restrictio vel quoad tempus, ut: Petrus, qui fuit, non erit; vel quoad genus, scilicet foemininum, vel masculinum, ut si sumatur: Aliquis homo est albus pro solis masculis, vel pro solis foeminis; et denique quoad supposita per adjectivum, vel per genitivum possessionis adjunctum; v.g.: Homo albus currit; equus hominis non currit; genitivum enim possessionis restringit sicut adjectivum. Et potest restrictio cognosci, seu fieri dupliciter, vel per copulam implicationis, ut: Petrus, qui est justus, est doctus; vel per simplicem adjectivi appositionem, ut: Petrus justus est doctus; Petrus, qui praeterit, non erit; Petrus praeteritus non erit; imo habitudinem copulae implicationis pro suppositis ad quae restringit, et pro tempore ad quod dicit ordinem, optime intelliges reducendo ad participium per modum adjectivi, ut: Petrus, qui est, erit, explicatur sic: Petrus existens erit; Antichristus, qui non est, erit, Antichristus non existens, erit. Et hoc servit pro regula cognoscendi quando terminus restringitur.

Regulae arguendi in ampliacione et restrictione sunt eadem, quia amplum et non restrictum sunt idem; et sumitur amplum pro eo quod est superius, seu communius; non amplum autem seu restrictum pro eo quod est inferius. Et solent tradi sex regulae; sed reducuntur ad duas, quia solum duplici modo procedit consequentia, vel ab amplo ad non amplum, id est a superiori ad inferius; vel e converso a non amplo ad amplum, id est ab inferiori ad superius.

Prima regula: Procedendo ab amplo ad non amplum, sive a non